

VERA VEJVODA

JAPODSKE DVOKRAKE IGLE

Među brojnim nalazima japodske materijalne kulture iz nekropola i naselja nalazimo i veliki broj igala. Samo jedan manji broj publiciran je u Ljubićevom popisu¹ i to iz nekropole u Prozoru. Radi upoznavanja ovih predmeta dolaze u obzir samo pojedinačne grobne cjeline, između brojnih grobova iz nekropola u Kopolju, koji još nisu publikovani.

Za upoznavanje tipologije ovih predmeta treba upozoriti na nekoliko karakterističnih tipova koji se javljaju u japodskim nekropolama u vremenu kasnog halštata. Grobove tog vremena karakteriziraju igle s okruglom glavom i tordiranim vratom sa tri do četiri kuglice (Ljubić, Popis, tab. XVI, sl. 7, 10, 12, 14. itd.), igle s valjkom u obliku vaze mlađeg tipa (Ljubić, Popis, tab. XVI, sl. 18—21) i igle na čijem se gornjem dijelu nalaze više zrna jantara ili stakla (Ljubić, Popis, tab. XVI, sl. 15—17). Igle sa jednom ili više kuglica rasprostranjene su na ilirskom području, a naročito južno i sjeverno od Save. Osim na ilirskom području, nalazimo ih na srednjoevropskim nalazištima punog halštata². Isto je tako i s iglama u obliku vaze³.

U ovom bih radu željela upozoriti na određeni tip ukrasnih igala, koje se javljaju zajedno sa ovim spomenutim, a po svom izgledu čine posebnu grupu halštatskih igala.

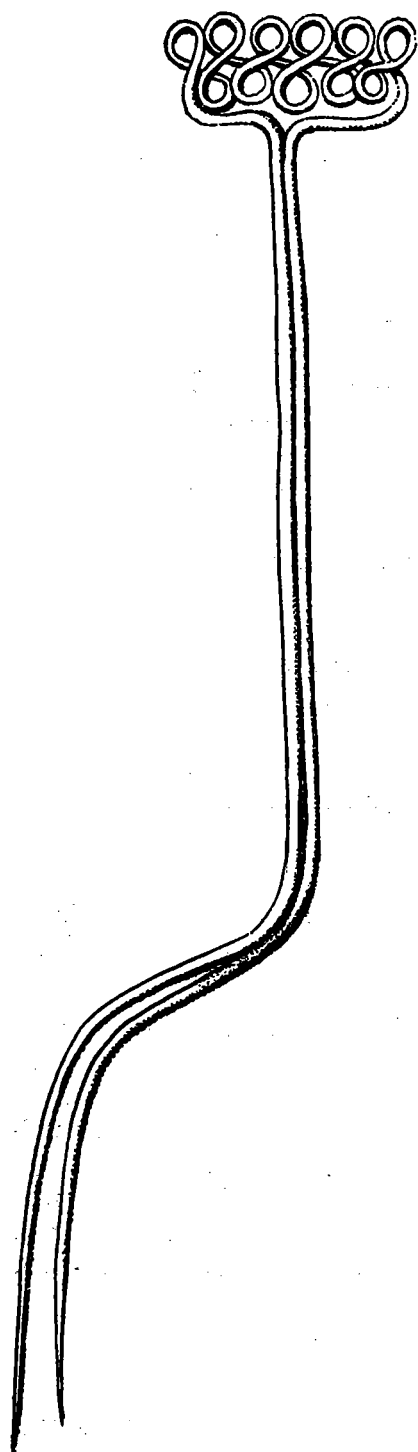
U ovu grupu idu brončane dvokrake ukrasne igle s glavom u obliku niza osmica i kracima, koji su u većini jednim dijelom tordirani. Iako imamo velik broj igala, očuvano ih je u cjelini samo malo, jer su obično veoma dugačke i kraci im se pri dnu jako stanjuju i lako se lome. U cjelosti očuvane igle gotovo su uvijek u drugoj trećini koljenasto savijene. Ove igle napravljene su od brončane žice, okruglog presjeka na kracima, a četvrtastog (u velikoj većini) na osmicama. Kako je već rečeno one su obično dugačke, a njihova dužina varira od 15—30 cm, dok dužina glave iznosi cca 4—5 cm, a širina glave cca 1—1,5 cm (tab. I, sl. 1, 6).

Brojnost nam ovih igala, kao i njihove pojedine stilske odlike dopuštaju da uočimo nekoliko varijanata i to kako slijedi:

¹ Š. Ljubić, Popis Arheološkoga odjela nar. zem. muz. u Zagrebu 1889, tab. XVI, sl. 7—21; tab. XVII, sl. 22—27 (dalje Ljubić, Popis)

² F. Starè, Katalog Vače, Ljubljana 1955, tab. XXXIX, sl. 2, 3.

³ W. Kimmig, Prähistorische Zeitschrift, Berlin 1949—50, str. 312, sl. 12.

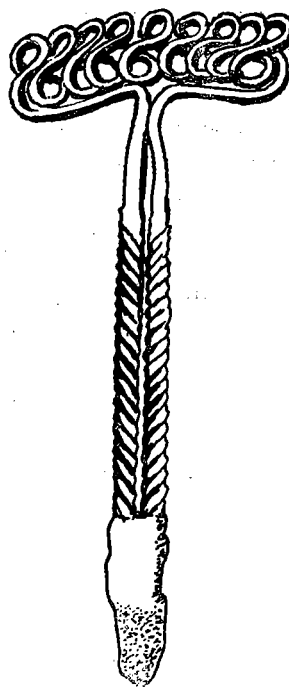
Sl. 1. Kopolje, grob 18.

Varijanta A

Potpuno ista igla kao glavni opisani tip, samo kraci nisu tordirani (crtež uz tekst, Kopolje grob 18, sl. 1).

Varijanta B

Potpuno ista kao glavni opisani tip igle, samo ispod glave i na kraju tordiranja, kraci igle pričvršćeni su zakovicom s glavicom (tab. III, grob 87, sl. 7) ili samo metalnim prstenom ispod glave (tab. III, Kopolje grob 33, sl. 4).

Sl. 2. Kopolje, grob 163.

Varijanta C

Potpuno ista kao glavni opisani tip igle, samo gdje prestaje tordiranje krakova javlja se željezno zadebljanje neodređenog oblika. Razlog toga željeznog zadebljanja, kao i veličina i oblik, teško je odrediti, jer je taj dio vrlo slabo sačuvan, a osim toga nedostaje donji dio krakova igle (crtež uz tekst, Kopolje grob 163, sl. 2).

Varijanta D

Potpuno isti opisani tip igle, samo kraci nisu tordirani. Ispod glave kraci su omotani trakom od tankog brončanog lima u dužini 1 cm. Nešto niže su oba kraka obuhvaćena debelim profiliranim prstenom od bronce, ispod kojeg je ostatak željeza i vjerojatno su se tako, oba kraka spojena produžavala dalje. Donji dio krakova igle nedostaje (tab. IV, 1, Kompolje, grob 75).

Varijanta E

Fragmenat krakova igle slične prethodnim. Na tordiranom dijelu imamo nešto ispod glave omotanu traku od brončanog lima, a ispod njega profilirani brončani prsten duguljastog oblika (tab. IV, 6, Kompolje, grob 75).

Da bismo mogli bliže datirati ove igle, potrebno je prije svega da pogledamo predmete iz grobnih cjelina, jer se na osnovu nalaza iz zatvorenih grobnih cjelina najlakše, a u isto vrijeme i najsigurnije mogu izdvojiti nalazi koji po svojim tipološkim odlikama mogu biti korisni u određivanju hronologije pojedinih predmeta.

Za ovu analizu dolaze nam u obzir u najvećem broju grobovi iz Kompolja i Jezerina. Nalazi tih grobnih cjelina, koji su dakako nađeni zajedno sa spomenutim iglama, bili bi slijedeći: stilizirane ljudske figure, lučne fibule, spiralne naočaraste fibule, certosa fibule, fibule liburnskog tipa i još neki predmeti, koje ću spomenuti u daljem izlaganju.

Pregledajući grobne cjeline, koje su priložene na tablama, utvrdila sam, da one na prvi pogled mogu da se podijele na dvije grupe: starije, sa izrazitim materijalom stupnja HaC i mlađe, koje obuhvaćaju period stupnja HaD i produžuju život u latenu. Ovdje bih počela s analizom nalaza iz grobova koji pripadaju HaC stupnju, što će, nadam se, potvrditi i sama tipološka analiza pojedinih predmeta.

U grobu 111 (tab. I, sl. 1. i 2) iz Kompolja nađena je ukrasna igla zajedno s privjeskom u obliku stilizirane ljudske figure od brončanog lima. O porijeklu i razvoju tih privjesaka nije mnogo raspravljano, ali se njihovo porijeklo može lako uočiti pregledom privjesaka iz vremena punog halštata i to naročito iz istočnoalpske oblasti. Već je Ložar upozorio na veze koje postoje između tih naših privjesaka i privjesaka u obliku trapezoidne pločice iz nekih slovenskih nalazišta, kao i iz nalazišta Hallstatta⁴. Za ilustraciju tih privjesaka mogu nam poslužiti privjesci koje navodi Kossack⁵. Oni mahom pripadaju vremenu polja sa žarama. O nalazima liburnsko-japodskog teritorija govorio je opširnije Š. Batović⁶ datirajući ove privjeske prema nalazima iz zatvorenih cjelina, kao i na osnovu nekih analogija, koje ću ovdje navesti. Ne ulazeći dublje u analizu Batovićevog članka navest ću samo njegovo mišljenje o vremenskom nastanku tih privjesaka. Na osnovu stilske analize odjeće, zatim kape i njihove simboličke funkcije, Batović sa sigurnošću stavlja ove privjeske na konac starijeg željeznog doba odnosno tvrdi, da nikako nisu starije od 7. st. Razumije se da se njihova upotreba proteže u 6. pa

⁴ R. Ložar, Predzgodovina Slovenije, Glasnik muz. druž. za Sloveniju, Ljubljana, 1934, str. 67.

⁵ G. Kossack, Studien zum Symbolgut der Urnenfelder- und Hallstattzeit Mitteleuropas, Berlin, 1954, tab. XV, sl. 1—14.

⁶ Š. Batović, Arh. vestnik, VI/2, Ljubljana 1955, str. 242—243.

čak i u 5. st, pr. n. e. Na liburnskoj teritoriji nađeno je zasad, prema Batovićevim podacima, svega osam ovakvih figura, dok ih na japodskom teritoriju ima cca 50 komada. Već iz same statistike moglo bi se sa dosta sigurnosti reći da su one kod Japoda vrlo udomaćene i da imaju zaista svojstvene japodske karakteristike, mada se njihov razvoj, do ovog konačnog oblika, ne može dovoljno pratiti na japodskim nalazima, a da se u isto vrijeme ne uzmu u obzir i privjesci s raznih lokaliteta iz vremena punog halštata. Prema tome mislim da se ove figure mogu staviti u vrijeme HaC stupnja, te na taj način i igle o kojima govorimo nalazimo već u to vrijeme kod Japoda.

Grob 56 iz Kompolja (tab. I, sl. 6—12) sadrži također nekoliko predmeta od kojih za kronologiju naročito izdvajam fragmentiranu lučnu fibulu sa zrnom jantara, s polukružno raskucanom nožicom, i lukom, koji je omotan trakom od tankog brončanog lima (tab. I, sl. 7). Ove fibule tipološki spadaju u veliku porodicu jednopetljastih fibula od kojih vode direktno porijeklo. Ukrašavanje luka na taj način, koji sam već opisala, čest je na fibulama italskih nekropola i to naročito onih bolonjskog kruga. Italske fibule razlikuju se ponešto od naših, ali je činjenica da su one stilski veoma srodne⁷. Nalaze iz Italije datira Müller-Karpe⁸ u stupanj Ha B₂, što prema kronološkoj tablici F. Starèa u Jugoslaviji već može i treba da se pripiše vremenu Ha C⁹. U ovom grobu osim spomenute fibule i igle nađena su i dva spiralna naočarasta privjeska (tab. I, sl. 8, 8a) na osnovu kojih se doduše ne može izvesti datiranje groba, ali s obzirom na činjenicu da se takvi privjesci na ilirskom teritoriju javljaju najviše u vremenu Ha B mogli bismo i ovaj grob smatrati vremenski svakako najranijim, jer su ovakvi privjesci u početku stupnja Ha C dosta česti. Za datiranje ovog groba u spomenuti period može nam poslužiti i profilirano zrno jantara (tab. I, sl. 9). Ovakva zrna pojavljaju se veoma često u grobnim cjelinama vremena Ha C i Ha D¹⁰.

U grobu 229 u Kompolju (tab. II, sl. 1—10) karakteristične su za kronologiju, pored već spomenutih fibula i spiralnih naočarastih privjesaka, i spiralne naočaraste fibule sa pločicom od brončanog lima na poleđini (tab. II, sl. 1, 1a). Srodnost tih fibula s brončanim naočarastim fibulama od žice i osmicom u sredini tako je očigledna da o njoj ne treba ni govoriti. O spiralnim naočarastim fibulama postoji već opsežna literatura i svi se autori uglavnom slažu u tome da se ovaj tip fibule pojavio na početku mlađe kulture polja sa žarama¹¹.

Na osnovu nekih analogija i Ložarova rada o naočarastim fibulama moglo bi se zaključiti da su one mlađe od istorodnih fibula prethodnog tipa. Analizirajući ovakve fibule iz Kranjske, Ložar ih smatra mlađima, ali se ne izjašnjava direktno, kojem bi vremenu mogle pripasti. Ipak, u daljem tekstu pločaste naočaraste fibule datira na osnovu čertoskih fibula sa kojima su one često zajedno, najranije u 6.

⁷ Uporedi, O. Montelius, *La civilisation primitive en Italie*, Stockholm, 1904, I, tab. VII, sl. 65.

⁸ H. Müller—Karpe, *Beiträge zur Chronologie der Urnenfelderzeit Nördlich und Südlich der Alpen*, Berlin, 1959, str. 288.

⁹ F. Starè, *Pomesječne britve iz Jugoslavije*, *Arh. vestnik*, VIII/3—4, Ljubljana 1957, prilog 1.

¹⁰ Arheološki muzej Zagreb, nepublicirano, Kompolje grob 110.

¹¹ G. Merhart, *Festschrift d. Röm.—Germ. Zentralmuseum Mainz*, II, 1952, str. 61, karta 9.

st. pr. n. e. S obzirom da su te fibule po svom tehničkom i stilskom razvoju (moglo bi se reći) nastavak tih prethodnih, to onda možemo smatrati vrijeme Ha C kao dosta siguran datum njihova postanka. Moramo napomenuti da trajanje ovih fibula nije ograničeno na sasvim uski vremenski period, jer ih često vidimo i s nalazima iz mnogo kasnijih odnosno Ha D perioda (usp. tab. IV, grob 75, Kompolje; tab. VI, grob 264 Jezerine). Prema tome dvokraka ukrasna igla iz ovog groba također može da pripada istom vremenu.

U grobu 33 iz Kompolja (tab. III, sl. 1—6) nađena je ukrasna dvokraka igla zajedno s fibulom sa tri kuglice na luku (a tre bottoni). O datiranju ovih fibula opširnije je govorila R. Drechsler u svom radu¹², koji je štampan u ovom broju »Vjesnika« (vidi poglavlje »Način sahranjivanja i analiza predmeta stratuma II«). Prema rezultatima do kojih je došla ove fibule ne mogu biti starije od stupnja Ha C.

U grobu 87 (tab. III, sl. 7—10) iz Kompolja, uz dvokraku ukrasnu iglu nađen je brončani torques, naočarasti privjesak i certosa fibula. Za datiranje ovog groba najvažnija je svakako fibula. Ovaj tip fibule označava početak mlađeg željeznog doba, jer je dosad ona uvijek nađena s materijalom, koji nije bio stariji od kraja 6. do početka 5. st. pr. n. e. Razumije se da je ovaj tip fibule bio u upotrebi i u 4. pa i 3. st. pr. n. e. Filip¹³ smatra da je druga domovina certosa fibule teritorij jugoistočno od Alpa i jugoistočno od Jadrana. Dakle baš onaj teritorij koji su držali Iliri. On dalje kaže da se čertoska fibula razvija krajem halštatske kulture, a u vrijeme latena su sve češće i najraznovrsnije varijante. Sve te varijante označavaju dugi život »ilirske« fibule čertoskog tipa. Dosad istražena nalazišta kod nas (veći broj japodskih lokaliteta: Kompolje, Prozor, Vrebac, zatim Sanski Most, Jezerine, Vače, Idrija itd.) pokazuju da je počevši od 5. st. čertoska fibula u veoma čestoj upotrebi. S obzirom na veliki broj varijanata i dug život ovog tipa, datiranje prema čertoskim fibulama nije uvijek sasvim precizno, jer se one mogu staviti u vremenski prostor od 5—3. st. Grob 87 pokazuje da je ovdje svakako još po srijedi vrlo jaka halštatska tradicija (torques, privjesak), ali kako je tu čertoska fibula već klasičnog oblika, onda se ovaj grob može datirati u 5. st. odnosno u vrijeme laten A po Reineckeu.

Dosadašnja analiza grobnih cjelina omogućila nam je da ukrasne igle donekle stavimo u vrijeme i prostor. Ako ukratko rezimiramo ono što smo dosad rekli, doći ćemo do zaključka, da se prva pojava ove igle može sa sigurnošću datirati najranije u stupanj Ha C. Moramo odmah napomenuti da sve one analogije koje ukazuju na ovakvo datiranje nisu do kraja sigurne, jer se svi ti predmeti pojavljuju u najčešćim slučajevima i u Ha D. Koliko se ovdje može govoriti o retardacijama, to ne možemo zaključiti, ali ja bih bila sklona da pojavu i razvoj ukrasne igle vežemo za Ha D. Mali broj igala i veoma uski teritorij njihovog rasprostranjenja stvara nam prilične teškoće u određivanju trajanja ovih igala. Da bih bolje opravdala, moram napomenuti da nas od Ha C do latena A dijeli vremenski raspon od čitava dva stoljeća, pa bi bilo prilično nevjerovatno da se ove igle u toku cijela dva stoljeća pojave na samo dva nalazišta i to u relativno malom broju. Osim toga na ovim izlaganjima ne možemo zapaziti nikakav specifičan razvoj da bismo na osnovu njega

¹² Up. R. Drechsler, u ovom Vjesniku.

¹³ J. Filip, Keltové ve střední Evropě, Praha, 1957, str. 77—81.

mogli tvrditi da su jedne starije, a druge mlađe. Prema tome mislim da će biti najpravičnije da ove igle smatramo lokalnim proizvodom japodskih radionica iz vremena Ha D do latena A.

Jedan detalj s ovih igala — osmice — veoma je čest sastavni elemenat raznih predmeta i dalje kroz dijeli laten. Tako npr. dvije fibule iz Jezerina (tab. I, sl. 3, 4) imaju luk, koji se sastoji od niza osmica od tanke brončane žice. Fibula (tab. I, sl. 3) ima glavu i nogu od spiralno savijene brončane žice tzv. strelastog tipa. Ova fibula iz Jezerina ima svojih srodnika i u nekropoli u Ribiću kod Bihaća, kao i u Prozoru.¹⁴ Ribićka je fibula od srebra sa dvije spirale spojene žicom, na kojoj se nalazi jajasto zrno jantara. Ove fibule karakteristične za japodski teritorij nađene su u grobovima s pretežno srednjolatenkim materijalom, a njihova pojava na prijelazu od srednjeg u kasni laten zapažena je naročito u Ribiću. Rendić spominje neke primjere koji su nađeni s rimskim fibulama na šarnir i u rimskim urnama, što nesumnjivo govori u prilog kasnom datiranju ove fibule¹⁵. Prema tome fibule na našoj tab. I, sl. 3, 4 po svom se tipu mogu najranije datirati u srednji laten.

Među mlađim tipovima fibula, koje su vremenski nešto mlađe od duhcovskih, nađena je u ČSSR u Jelšovce fragmentirana fibula s dugom nožicom čiji se kraj savija u osmice, a glava se sastoji od spiralno savijene žice. Ovaj se tip veže prema podacima Filipa, za ilirski krug, a specijalno za bosanske oblasti¹⁶. Pojava ukrašavanja osmicama sve je češća u vrijeme latena, što se lijepo zapaža u grobu 264 iz Jezerina (tab. VI, sl. 14). Ovaj grob je za nas interesantan zbog toga što se osmice na privjesku mogu veoma lako datirati, kako na osnovu samih privjesaka u obliku ljudske glave, tako i na osnovu duhcovske fibule, koja također pripada inventaru ovoga groba (tab. VI, sl. 2). Ovaj je grob za nas važan iz više razloga: Brončane naušnice ukrašene zrnima jantara tipološki su najstariji elemenat ovoga groba. Ovakve naušnice javljaju se u japodskim grobovima već od Ha B stupnja, a vrlo se rijetko javljaju kasnije. Očito se ovdje radi o retardaciji, jer su svi ostali predmeti u grobu mnogo mlađi. Spiralna naočarasta fibula sa osmicom i pločicom na poleđini, kako smo već rekli, pripada vremenu punog halštata, a privjesak i duhcovska fibula za datiranje su ovoga groba najznačajniji. Duhcovskom fibulom nazivamo tip fibule koja ima strelastu konstrukciju glave i nožicu koja je prebačena na luk. Po pravilu je ta nožica pri kraju više ili manje proširena. To je proširenje uglavnom u obliku kuglice, a često i kalotasto raskucana i ukrašena ornamentom u tehnici na proboj.¹⁵ Već sama tehnika izrade ovih fibula upućuje na zaključke o njenoj mlađoj provenijenciji. U velikom broju nekropola u Českoj, duhcovska je fibula glavni ukras na skeletima, no ona se javlja vrlo često u Mađarskoj, Austriji i kod nas. Na osnovu ostalih nalaza iz grobova Filip datira ovaj tip fibule u 4. st. (Reinecke laten B.)¹⁸. I. Hunyadi stavlja ove fibule u 4. st., ali naglašava da je njihova pojava i kasnija u latenu C, gdje se često nalazi s keramikom tog stupnja.

¹⁴ V. Čurčić, GZM, Sarajevo, 1898, Izvještaj o japodskoj nekropoli u Ribiću.

¹⁵ D. Rendić, Srebrne naušnice nepoznatih japodskih radionica, Arheološki vestnik, IV/2 Ljubljana, 1953, tab. I sl. 2.

¹⁶ J. Filip, o. c., str. 102, 99, sl. 30/7.

¹⁷ J. Filip, ibid., str. 61, sl. 1—9.

¹⁸ Ibid.

Svakako je za nas najinteresantniji predmet ovog groba privjesak (tab. VI, sl. 14). Privjesak se sastoji od romboidne pločice koja se na kraju završava konjskim glavama. Četiri reda osmica završavaju nizom od šest privjesaka koji se sastoje od šest duguljastih brončanih cjevčica, a na njima visi pet brončanih maski. Antropomorfni elemenat u našim oblastima ulazi u upotrebu sve češće koncem halštata i traje dalje kroz laten. Antropomorfni elemenat veoma je čest ukras u nalazima japodskih i liburnskih nekropola (Jezerine, Ribić, Prozor, Nin, Baška itd.). U Jezerinama su u grobu 336 nađene ovakve maske s čertoskom fibulom. Skoro adekvatne maske nađene su i na velikoj srebrnoj fibuli liburnskog tipa u Baškoj.¹⁹ Srebrni depo iz Baške, a naročito srebrna čertoska fibula i velika srebrna fibula, prema mišljenju Z. Vinskoga imaju zajednički terminus a quo: stepen laten A. odnosno 5. st. pr. n. e. Vinski napominje da se s obzirom na konzervativizam, koji je poznat kod Ilira, oba tipa fibula mogu pojaviti i kasnije odnosno u laten B—C²⁰. Što se tiče trapezoidne pločice, ona ima veoma blisku paralelu u pločici iz Vinice, a Ložar je datira oko 500 g. pr. n. e. odnosno u laten A. Tehnika prelamanja veoma je u upotrebi i u kasnijim periodama, te Ložar smatra da bi privjesak iz Vinice mogao biti i mlađi od latena A²¹. Prema svemu ovome grob 264 iz Jezerina mogao bi najranije pripadati vremenu laten A—B. Jedan drugi tip privjeska, koji se sastoji od brončane žice složene u osmice na kojima visi privjesak od tankog brončanog lima, a sastoji se od dvije kalote, često spojene zakovicama, također spada vremenu prijelaza od stupnja Ha D na laten A. Privjesci ovog tipa česti su na liburnskoj teritoriji (npr. Nin, grob 54, Arh. muz. Zadar, neobjavljen, zatim u Jezerinama itd.). Brončana žica složena u osmice pojavljuje se dakle ne samo na našim brončanim iglama, nego i na privjescima, fibulama i narukvicama. Za nas su naročito interesantni nalazi u ČSSR, jer se njihova prva pojava može zapaziti baš u zajednici s duhčovskim fibulama tako da ovakve narukvice Filip čak naziva narukvicama duhčovskog tipa²². Samim tim su i ove narukvice datirane u vrijeme latena B.

Posebna vrsta privjeska nađena je u Prozoru (tab. I, sl. 5). To je zapravo dvo-kraka ukrasna igla u sekundarnoj upotrebi: igla je nešto malo ispod tordiranog dijela bila prelomljena, a krajevi su savijeni u petlje. Kako na osmicama vise lančići, na kojima su vjerojatno još bili privjesci, to je ova igla sigurno bila prišivana na odijelo i to na mjestu gdje su petlje, a lančići su slobodni visjeli.

Nakon analize predmeta, koju sam ovdje izvršila, ostaje mi još da dam malen statistički pregled nalazišta i tipova ovih igala:

	u grobnim cjelinama	izvan grobnih cjelina
Kompolje	17 cijelih, 10 fragmentiranih	2 cijele, 20 fragmentiranih
Prozor	./.	3 cijele, 12 fragmentiranih
Aufidena	1 komad	

¹⁹ Z. Vinski, *Arheologia Jugoslavica*, II, Beograd, 1956, str. 20 sl. 19.

²⁰ *Ibid.*, str. 28

²¹ R. Ložar, o. c., str. 31, tab. VIII, sl. 3.

²² J. Filip, o. c., str. 91, sl. 26/17, 31.

Na osnovu ove statističke tablice možemo zaključiti slijedeće: a) ukrasne dvokrake igle rasprostranjene su na veoma uskom teritoriju centralne japodske oblasti; b) kako su varijante vrlo slične među sobom, može se već i po tome zaključiti da između pojedinih tipova nije postojao veliki vremenski raspon; c) ovo tvrđenje potkrepljuju i nalazi iz grobnih cjelina, koji uglavnom pripadaju kraju halštata i početku latena; d) s obzirom na veoma uzak teritorij na kojem su rasprostranjene možemo sa sigurnošću tvrditi da su ove igle proizvod domaćih japodskih radionica. Među nalazima iz Jezerina, Glasinca i drugih ilirskih lokaliteta u Bosni i Hrvatskoj nalazimo veći broj dvokrakih igala čija glava ima oblik grčkog slova omega²³. Ove igle po veličini i namjeni svakako pripadaju grupi ukosnica. Naše igle, iako su dvokrake, vjerojatno nisu služile u ove svrhe. To zaključujem na osnovu dviju činjenica: 1) one su velikih dimenzija (cca 15—30 cm), a 2) one su redom krive, a kraci su im spojeni, pa prema tome ne mogu imati funkciju ukosnice. Po mome mišljenju vjerojatnije je, da su to ukrasne igle, koje su bile na odijelu o čemu nam govore i neki grobovi iz Kompolja, jer su te igle nađene isključivo u predjelu prsa skeleta²⁴. Kako sam već spomenula, ove igle su vezane za uski teritorij, a pregledom literature nisam ustanovila takve nalaze u susjednim bližim i daljim oblastima. Izuzetak čini nalaz iz Aufidene²⁵. Ovaj lokalitet nalazi se na rijeci Sagro (antički Sagrus), a ta rijeka spaja središnji dio Apeninskog poluotoka s Jadranskim morem. Na visoravni između Aufidene i Castela di Singro nalazilo se prehistorijsko naselje. L. Mariani, koji je ovo naselje iskopavao, razlikuje dvije faze trajanja: faza I koja obuhvata nalaze iz vremena 7—5. st. pr. n. e. i faza II od 4—3. st. pr. n. e. Ovakvo je datiranje omogućilo velik broj fibula, te baš na osnovu njih razlikuje čisto ilirsku epohu (faza I) i ilirsko-keltsku epohu (faza II).

U grobu 37 na dubini 0,40 m nađeni su fragmenti ogrlice od jantara, fragmenti željezne fibule, jedan dugi brončani lanac sa dvostrukim karikama, bakrena zdjelica promjera 0,15 cm čiji je krstasti držak pričvršćen zakovicama i igla s glavom u obliku osmice²⁶ nađena na prsima skeleta. Osim igle, čija je glava u obliku osmica, u Aufidenu je nađen veći broj privjesaka, koji imaju iste takve osmice²⁷. Ovi privjesci inače pokazuju stilsku i tipološku srodnost s nalazima iz Picenuma, a za ilirske oblasti Balkana vezuju ih razne analogije u keramičkim tipovima. Tako npr. imamo nekoliko urni iz faze I koje su veoma srodne po tipu urni iz Vreпча,²⁸ a sve to ukazuje na veze, koje su postojale u fazi I i II između Aufidene i balkanskih Ilira. Štaviše nalaz ove igle, koja je tako srodna s japodskima, govori u prilog eventualnoj direktnoj vezi između ove oblasti i Japoda. L. Mariani kaže da su ove igle zajedničko blago ilirskih žena, i za to navodi analogije iz Bosne i Hrvatske.

²³ Glasnik Zemaljskog muzeja, Sarajevo, 1893, tab. XV, sl. 20.

²⁴ Grobovi iz Kompolja iskopani 1955—56 g., Arheološki muzej, Zagreb, (vidi R. Drechsler, Rezultati istraživanja Japodske nekropole u Kompolju 1955—56. godine, u ovom Vesniku).

²⁵ L. Mariani, Aufidena, Monumenti antichi X, Milano 1901, str. 307, sl. 48.

²⁶ R. Drechsler—Bižić, Naselje i grobovi praistorijskih Japoda u Vreпча, Vjesnik Arh. muz. III ser. I, Zagreb, 1958, tab. IV, sl. 29.

Iz svega se ovoga može izvući slijedeći zaključak: ukrasne dvokrake igle pripadaju vremenu I i II željeznog doba odnosno stupnjevima Ha C — laten A. S obzirom na veoma uski teritorij na kojem su nađene, može se zaključiti da su ih neosporno izradili domaći majstori, na domaćem tlu, to više što ih nigdje u Evropi nema osim u Aufideni. Kako smo već ranije rekli, najvjerojatnije je da je ova jedna jedina igla u Italiju došla prekomorskim putem zajedno s drugim predmetima koji pokazuju srodnost s japodsko-liburnskim materijalom.

JAPODISCHE DOPPELTE ZIERNADELN

Im Zentralsbereich des japodischen Gebiets wurden an lediglich zwei Fundstellen, in Kompolje und in Prozor, etwa 25 Stück gut erhaltener doppelter Ziernadeln und 40 Bruchstücke von solchen gefunden. Davon kam eine hinreichende Anzahl in geschlossenen Grabfunden vor, so dass ihre zeitliche Fortdauer annäherungsweise bestimmt werden kann.

Diese doppelten Ziernadeln haben Köpfe in Gestalt gereihter Achterschleifen die Schenkel sind in der Mehrzahl der Fälle zum Teil tordiert, an zwei Stellen verbunden und dem Ende zu knieförmig umgebogen. Die Länge der Nadeln beträgt 15—30 cm (Taf. I, Abb. 1 und 6).

Ausser diesem Haupttypus bestehen mehrere Varianten (Textabb. 1 und 2; Taf. III, Abb. 4, 7; Taf. IV, Abb. 1, 6).

Es bestehen viele Analogien zum achterschleifenförmigen Nadelkopf, weil dieses Element die ganze Latènezeit hindurch auftritt. Die nächststehende Entsprechung zu den japodischen doppelten Ziernadeln sind die achterschleifenförmigen Bogenfibeln und Anhänger aus Jezerine.

Ausser an den beiden genannten Fundorten wurde lediglich ein Exemplar einer solchen Nadel in Aufidena (Italien) gefunden. Diese Nadel fand sich in einem geschlossenen Grabzusammenhang. Mariani hält sie für eine »schmückende Haarnadel« der illyrischen Frauen.

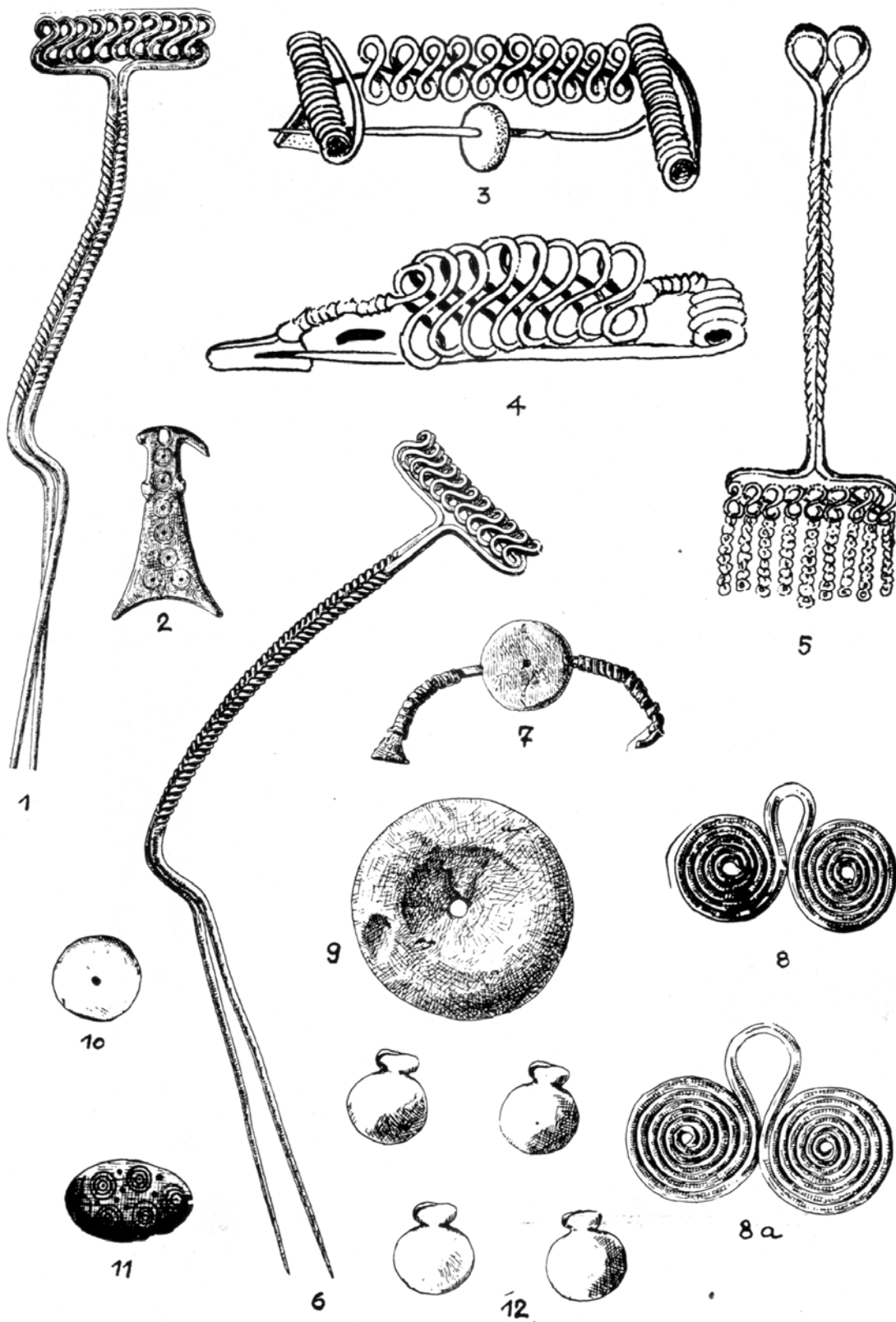
Im Hinblick auf den geringfügigen gebietsmässigen Umkreis, die geringe Zahl der Nadelfunde, ihre geringe Variabilität und auf Grund ihres Vorkommens in Grabzusammenhängen, die einer kurzen Zeitdauer angehören, kann behauptet werden, dass diese Nadeln das Erzeugnis einheimischer japodischer Werkstätten sind. Wegen ihrer grossen Dimensionen können diese Nadeln nicht zu den Haarnadeln gezählt werden, schon deshalb nicht, weil ihre Schenkel miteinander verbunden und dem Ende zu knieartig umgebogen sind. Wahrscheinlich waren es schmückende Gewandnadeln, um so mehr als sie in den Grabfunden an der Brust der Skelette gefunden wurden.

Nach den Beigaben in den Grabzusammenhängen zu schliessen, wonach wir diese Nadeln datiert haben, gehören sie dem Ausgang der Hallstattzeit und dem Beginn der Latènezeit an.

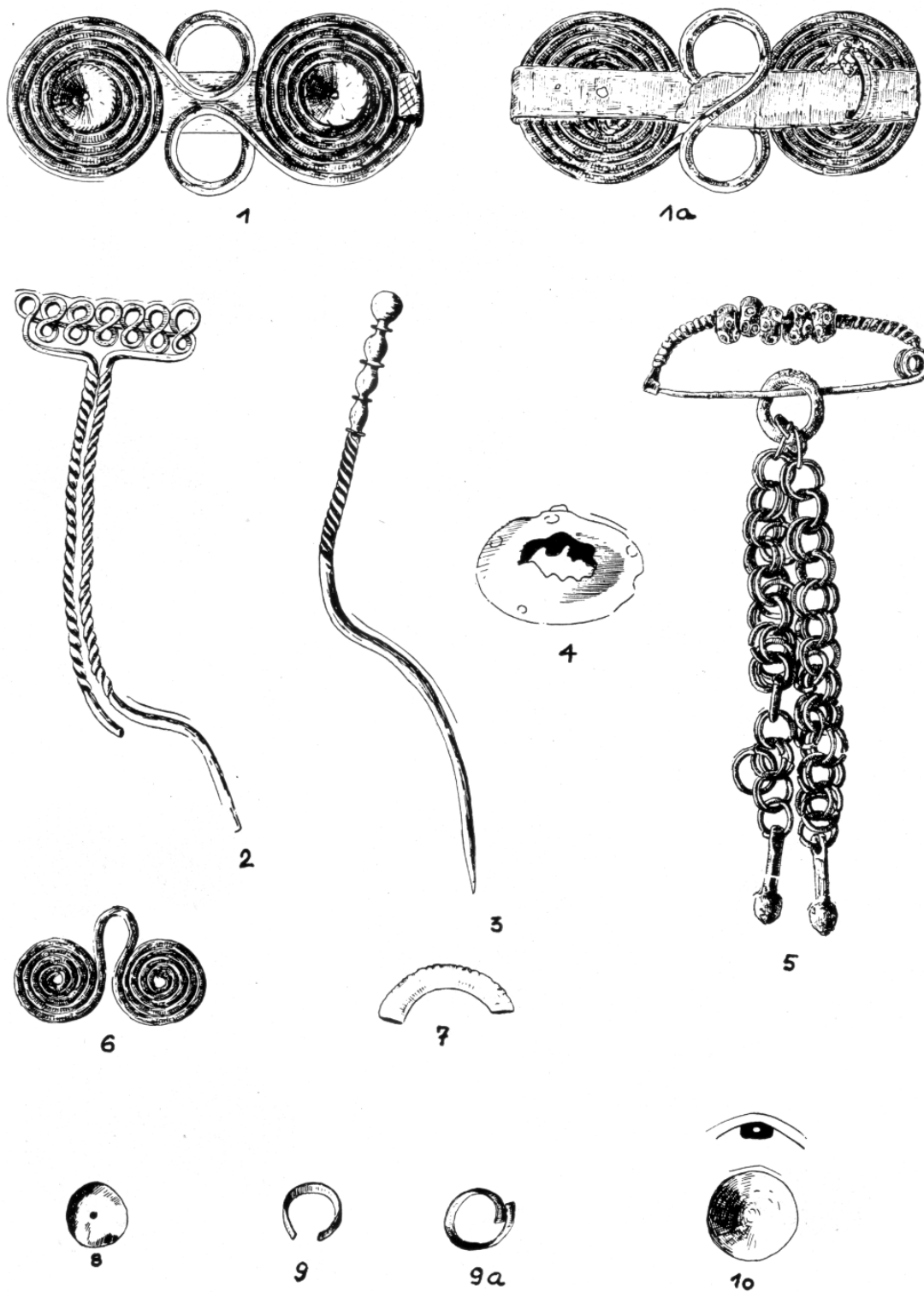
ABBILDUNGSNACHWEIS

- Taf. I, Kompolje, Grab 11, Abb. 1, 2; Jezerine, Grab 241, Abb. 3; Jezerine, Grab 388, Abb. 4;
Prozor, ausserhalb eines geschlossenen Grabfundes, Abb. 5; Kompolje, Grab 56,
Abb. 6—12.
- Taf. II, Kompolje, Grab 229.
- Taf. III, Kompolje, Grab 33, Abb. 1—6; Kompolje, Grab 87, Abb. 7—10.
- Taf. IV, Kompolje, Grab 75.
- Taf. V, Jezerine, Grab, 213, Abb. 1—6; Grab 83, Abb. 7—10.
- Taf. VI, Jezerine, Grab 264.
- Taf. VII, Die Lage der Fundorte mit doppelten Ziernadeln.
- Textabb. 1, Kompolje, Grab 18.
- Textabb. 2, Kompolje, Grab 163.

TABLA I.

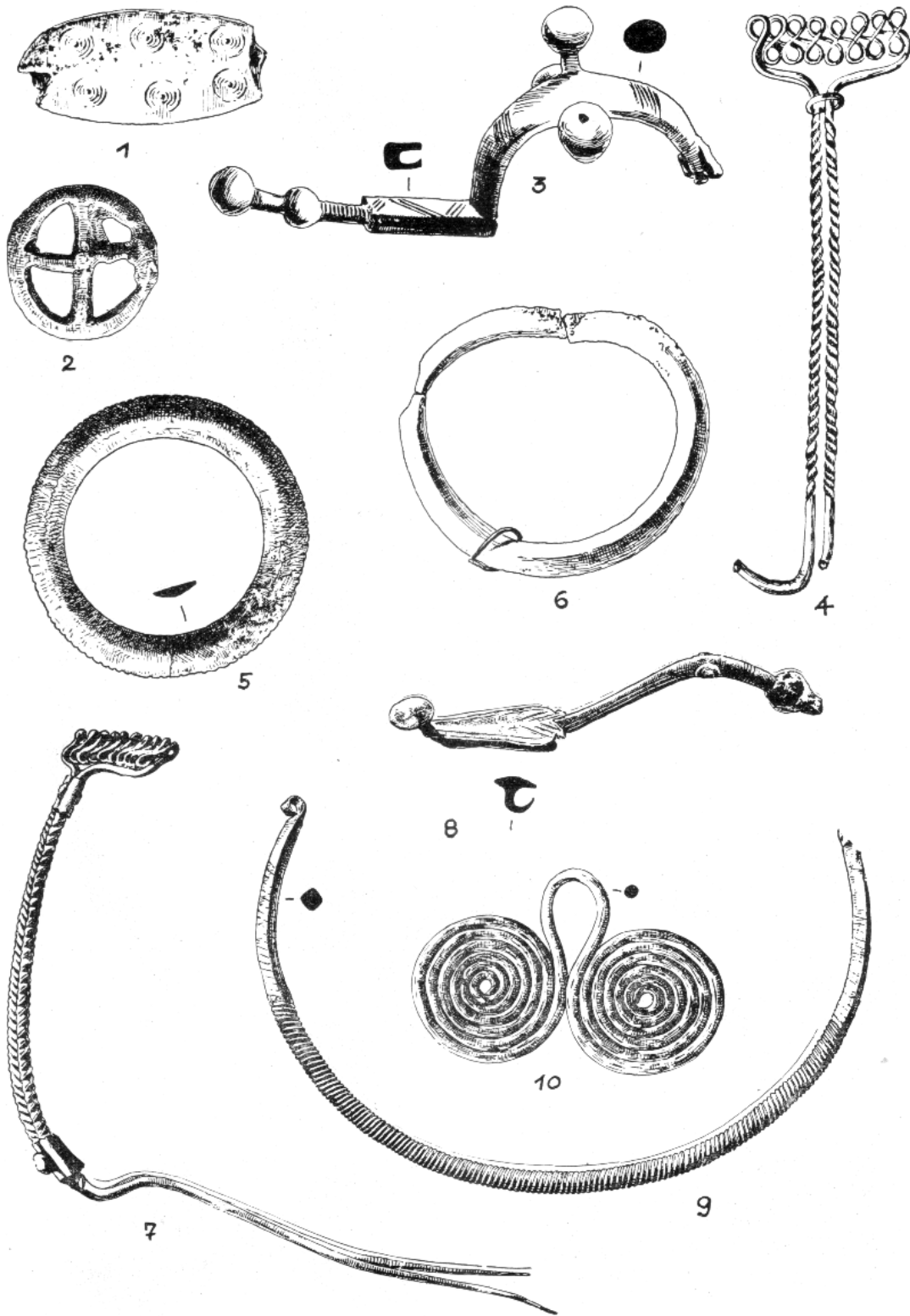

Tab. I, Kompolje, grob 11. sl. 1, 2; Jezerine, grob 241, sl. 3; Jezerine, grob 388, sl. 4; Prozor, izvan grobne cjeline, sl. 5; Kompolje, grob 56, sl. 6—12.

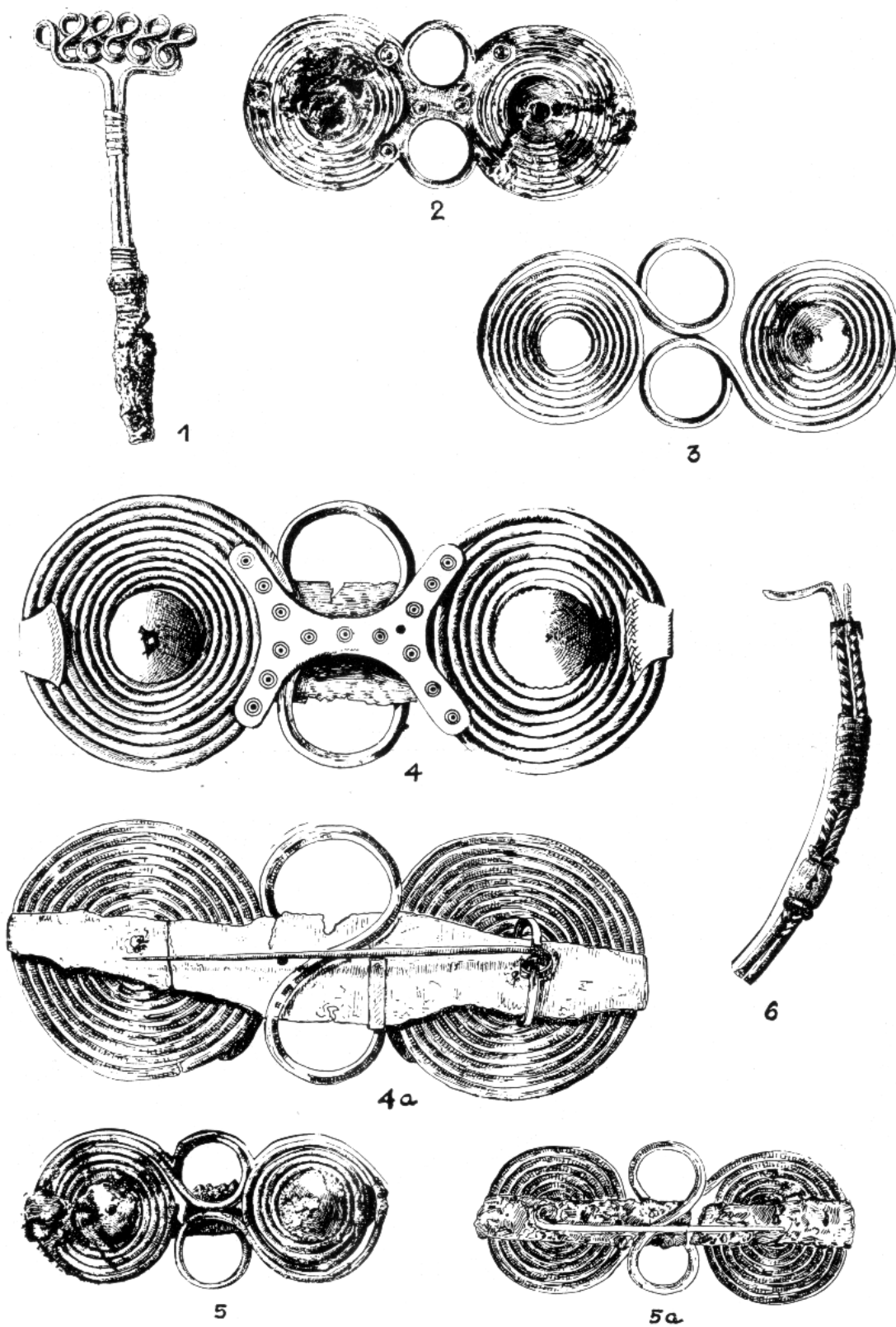

Tab. II, Kompolje, grob 229.

TABLA III.

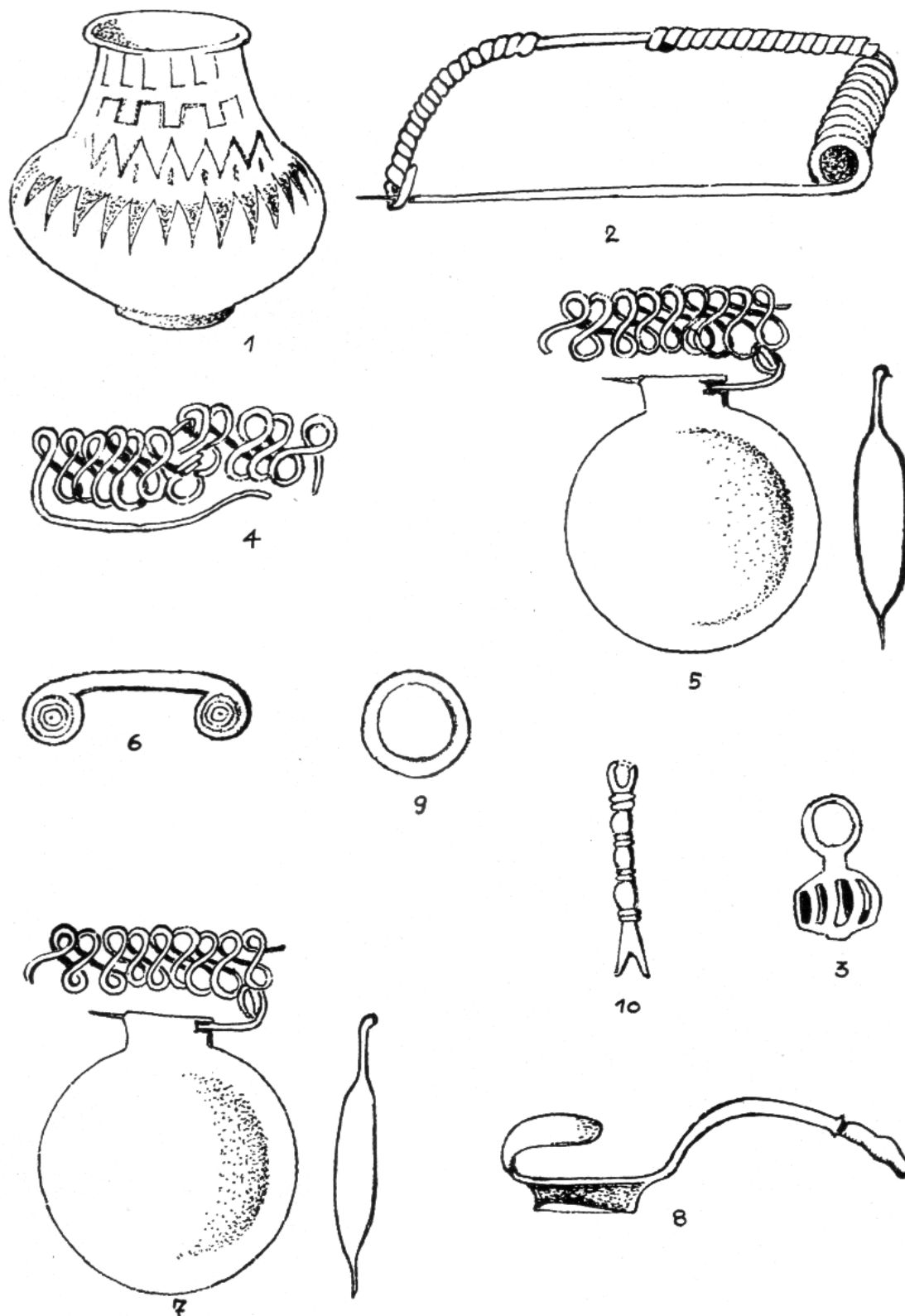

Tab. III, Kompolje, grob 33, sl. 1—6; Kompolje, grob 87, sl. 7—10.

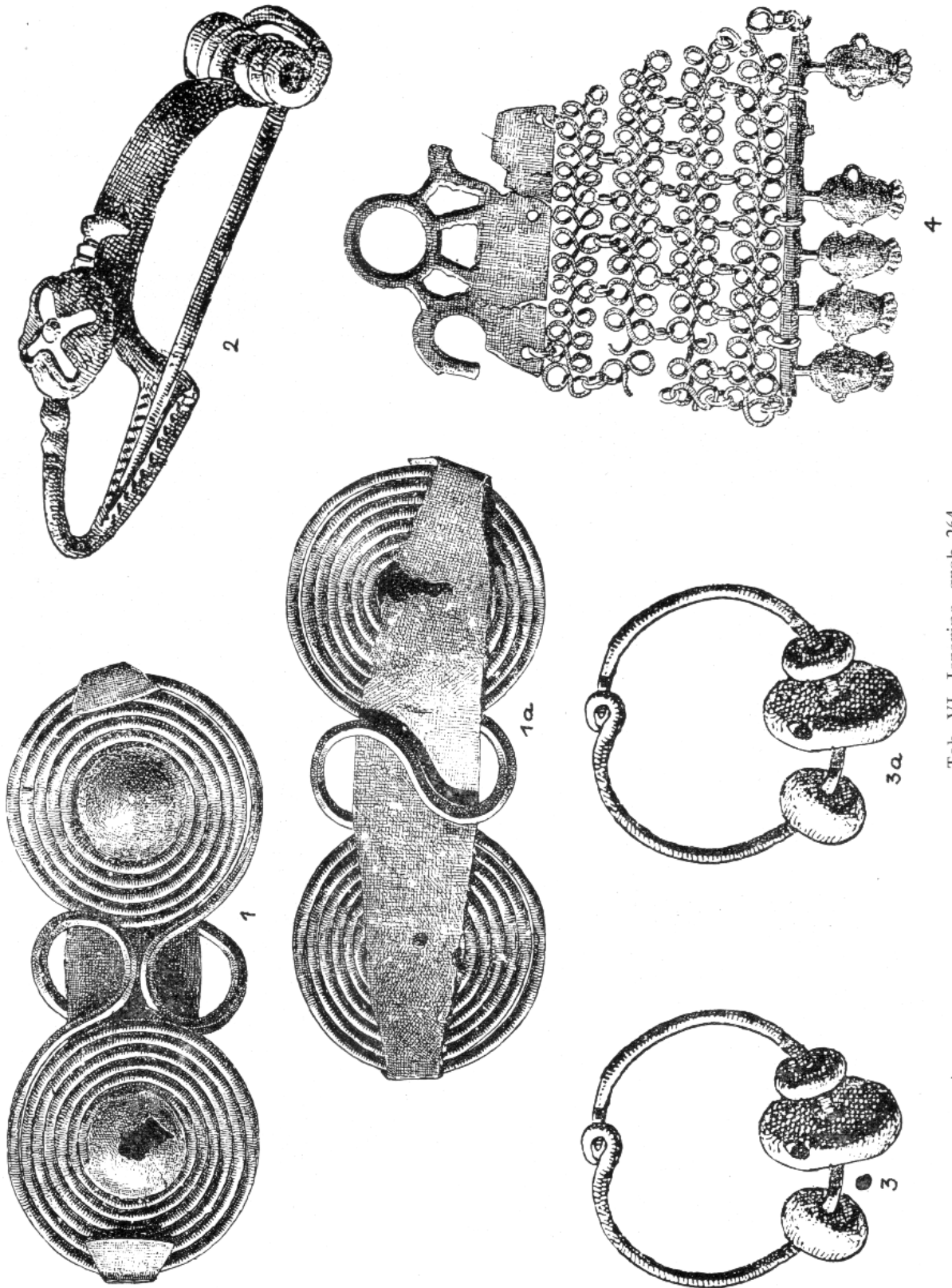

Tab. IV, Kompolje, grob 75.

TABLA V.

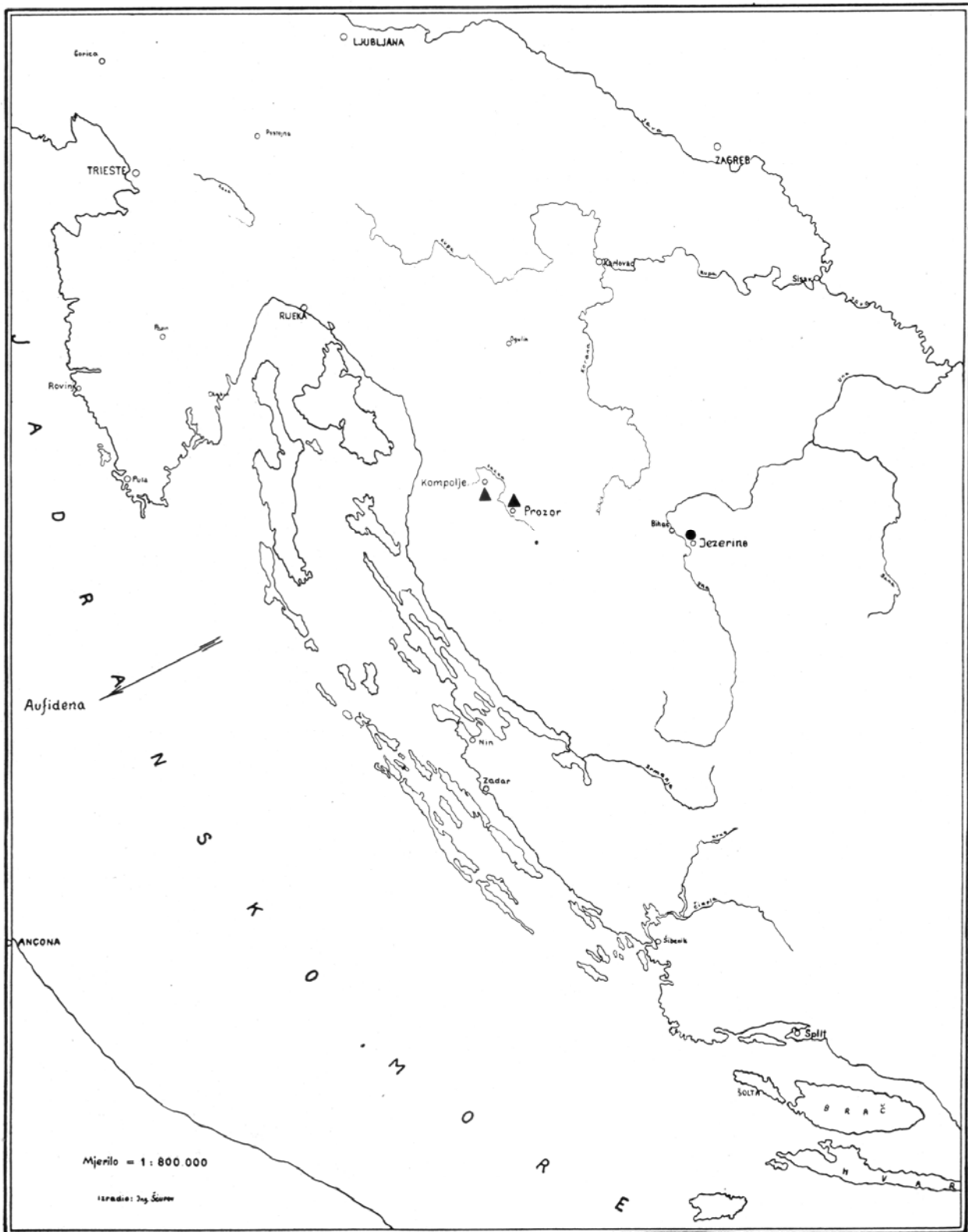

Tab. V, Jezerine, grob 213, sl. 1—6; grob 83, sl. 7—10.

Tab. VI. Jezerine, grob 264.

TABLA VII.

Tab. VII, Karte lokaliteta sa dvostrukim iglama.